

הפקולטה למדעי החברה
בית הספר ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית

נייר מדיניות:

ספרות זולה?

על תמיכה ציבורית בסופרים בישראל

מוגש לידי יו"ר ועדת השרים לבחינת חוק הסופרים

מגישה: יעל שיינין ת.ז. 066070004

מילים: 4,895

נכתב במסגרת קורס "סדנא מתקדמת לניתוח מדיניות"

יולי 2010

תוכן עניינים

3.....	הלקוח
3.....	תקציר מנהלים
4.....	רקע
4.....	א. ספרות בישראל
5.....	ב. מגמות עיקריות בשוק הספרים בישראל
7.....	סופרים בישראל
7.....	א. התמיכה הציבורית בסופרים בישראל
8.....	ב. מצבם של הסופרים בישראל
10.....	צמצום הסיכון שמוטל על הסופר
11.....	מכשירים לצמצום הסיכון
11.....	א. חממות לסופרים
12.....	ב. מענקי מו"פ לסופרים
12.....	ג. חקיקה המבטיחה גמול לסופרים
13.....	בחינת החלופות
13.....	א. יעילות
14.....	ב. עלות
14.....	ג. ישימות
14.....	ד. דיגיטליזציה
15.....	ה. השפעות רוחב
16.....	המלצה
17.....	ביבליוגרפיה
19.....	נספחים
19.....	נספח א' - תוכנית אסטרטגית (חבילת מדיניות)
22.....	נספח ב' - ניתוח הלקוח
23.....	נספח ג' - מיפוי שחקנים
26.....	נספח ד' - נתונים אודות שוק הספרים

הלקוח

נייר זה מוגש לידי השר יוסי פלד, יו"ר ועדת השרים לבחינת חוק הסופרים. ועדת השרים לבחינת חוק הסופרים מונתה על ידי ועדת השרים לענייני חקיקה בהחלטה מספר חק/853 מיום 2.3.10 לאחר דיון בהצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשי"ע - 2010 של ח"כ זבולון אורלב ואחרים (פ/2089). חברי הוועדה הנוספים הינם שרת התרבות והספורט הגב' לימור לבנת, שר התעשייה, המסחר והתעסוקה מר בנימין בן אליעזר, השר מיכאל איתן, השר יעקב מרגי, השר משה כחלון, השר דניאל הרשקוביץ, השר גדעון סער והשר זאב בגין.

כמי שעומד בראש ועדת השרים המיוחדת, מחזיק השר פלד בסמכויות בינמשרדיות המייפות את כוחו להמליץ על מדיניות בתחום הספרות בישראל ולהביאה לכדי יישום גם באמצעות שיתוף פעולה בינמשרדי ותחת סמכויותיה הביצועיות של הממשלה. השר פלד הביע את רצונו ללמוד לעומק את הנושא והצהיר, כי יש לבחון את הסוגיה בכללותה ולצאת מן המסגרת הצרה של הצעת החוק. לדבריו, מטרתו היא להביא לפתרון ראוי ומוסכם, שבו הקורא הישראלי יזכה לספרות עשירה, איכותית ומגוונת במחיר שווה לכל נפש והסופר יזכה לתגמול ראוי בעבור יצירתו.¹

תקציר מנהלים

ספר הינו פרי יצירה וחדשנות והוא טומן בחובו השפעות חיצוניות חיוביות שונות. שוק הספרים בישראל מאופיין במגמה של ריכוזיות, בירידה בכמות הספרים החדשים בשנה ובצמצום המגוון. בד בבד, סופרים בישראל מתקשים להתפרנס מכתביהם. הדבר פוגע ברווחתם וברוחת הציבור בכללותו, מאחר שנפגמת הוצאתם לאור של ספרים חדשים.

נייר זה מזהה את המנוף השינוי המצב בצמצום הסיכון המוטל על הסופר בהוצאתו לאור של ספר, כאמצעי לתמיכה במעמדו של הסופר ולהגדלת כמות הספרים המתפרסמים בשנה. על כן, מוצע להקים חממות לסופרים, במתווה דומה לחממות ליזמים מתחילים בחסות משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. החממות יהוו מסגרות תומכות לסופרים המתחילים לכתוב ספר ומעוניינים להוציאו לאור.

¹ מתוך: אתר האינטרנט של השר יוסי פלד בכתובת: <http://www.yossipeled.org.il/?item=81§ion=17> (כניסה: 15.6.10).

א. ספרות בישראל

ספר הינו פרי יצירה וחדשנות אשר הוגדר על ידי UNESCO בשנת 1964 למטרות סטטיסטיות כ "A 'non-periodical', printed publication consisting of at least 49 pages, excluding cover pages. בצד היותו מוצר בעל ערכים תרבותיים – ערכיים, הספר הינו מוצר כלכלי – מסחרי. כמוצר פרטי, לספר השפעות חיצוניות חיוביות מהן נהנה הציבור בכללותו וכמובן רוכש הספר עצמו, כגון: חינוך והשכלה, השבחת האוכלוסייה, ליכוד השיח הציבורי והחברה, שימור תרבות והיסטוריה והנאה בשעות הפנאי.²

תחום הספרות בישראל מורכב ממספר חוליות מרכזיות. החוליה הראשונה היא כמובן חוליית התוכן. את התוכן בספרות המקור מספקים סופרים ישראליים. בספרים מתורגמים, התוכן מתקבל באמצעות רכישת זכויות תרגום מגורמים בחו"ל. קשה להעריך כמה סופרים ישראליים³ חיים ופועלים כיום במדינת ישראל. אולם ידוע, כי באגודת הסופרים העבריים בישראל חברים כ – 450 סופרים, משוררים במאים ומחזאים⁴ ובאיגוד הכללי של סופרים בישראל חברים 500 סופרים, מתוכם כ – 350 כותבים בעברית ו – 80 הכותבים בערבית.⁵

החוליה הבאה בשרשרת היא חוליית ההוצאה לאור. ההוצאה לאור פועלת לאיתור תוכן ספרותי אטרקטיבי, לרכישת זכויות ההפקה וההפצה הקשורות עימו ולהפקתו. בנוסף עוסקת ההוצאה לאור בתרגום ספרים שזכויותיהם נרכשו בחו"ל, בעריכתם ובהפקתם הפיזית. ההוצאה מתקשרת עם הסופר או עם בעלי זכויות היוצרים מחו"ל בהסכם להוצאה לאור של הספר ואחראית לתשלום התמלוגים ממכירות הספר. כן עוסקות ההוצאות לאור בשיווק הספרים באמצעות יחסי ציבור ופרסום באמצעי התקשורת.⁶ בתחום ההוצאה לאור של ספרים בישראל פועלות הוצאות

² Canoy M.F.M., Van Ours J. C. and Van Der Ploeg F., "The Economics of Books" CESifo Working (February 2005). paper no 1414 Category 1: Public Finance

³ השאלה מהו "סופר ישראלי" היא כמובן שאלה מורכבת הטומנת בחובה הנחות תרבותיות ואידאולוגיות שונות. בנייר זה אמנע מהדיון מרתק ורחב יריעה זה ואתייחס לסופר ישראלי כאל מי שכתב ספר (גם אם לא הוציאו לאור) והוא תושב מדינת ישראל.

⁴ מתוך: אתר האינטרנט של אגודת הסופרים העבריים בישראל בכתובת: <http://www.hebrew-writers.org> (כניסה: 15.6.10)

⁵ מתוך אתר האינטרנט של איגוד כללי של סופרים בישראל בכתובת: <http://sofrim.org.il/index.php> (כניסה: 15.6.10).

⁶ החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור מאישור הסדר כובל למיזם משותף בין הוצאת כנרת-זב"מ-דביר, הוצאת הקיבוץ המאוחד ועמותת סימן קריאה, הגבלים עסקיים 5001499. מיום 25.10.09. מתוך אתר האנטרנט של רשות ההגבלים העסקיים בכתובת: <http://www.antitrust.gov.il> (כניסה בתאריך 1.1.10). (להלן: "פטור כנרת-זב"מ-דביר").

לאור רבות אולם, רק בודדות הינן בעלות יכולת להוציא כמות גדולה של כותרים (למעלה ממאה כותרים בשנה).⁷

חוליה נוספת בשרשרת המקשרת בין ההוצאה לאור לחנויות הספרים היא חוליית ההפצה. חוליה זו אחראית להפצתם הפיזית של הספרים לחנויות ברחבי הארץ והיא נוטלת חלק פעיל בשיווק הספרים המופצים על-ידיה הן בחנויות עצמן והן באמצעים אחרים. בחלק מהמקרים מתנהל המשא ומתן על מחירי הספרים לקמעונאי מול המפיץ. חלק מההוצאות לאור פועלות גם בחוליית ההפצה.⁸

החוליה האחרונה בשרשרת היא החוליה הקמעונית – חנות או רשת חנויות למכירת ספרים. נוסף על חנויות המתמחות במכירת ספרים, ישנן חנויות שאינן מתמחות בכך, כדוגמת רשתות שיווק מזון, וגם הן פועלות באופן חלקי במקטע זה. ספרים עומדים למכירה גם בחנויות מקוונות, הן חנויות של ההוצאות לאור והן חנויות מקוונות השייכות לרשתות הקמעוניות.⁹ שוק הספרים בישראל התאפיין בעבר בקיומן של חנויות רבות המבזורות מבחינת עלות, לצד רשת קמעונית גדולה אחת, היא רשת "סטימצקי", שנתח השוק שלה היה כמחצית מכלל השוק. בארבע השנים האחרונות בין היתר לאחר מיזוג "צומת ספרים" עם "מודן הוצאה לאור בע"מ", נתח השוק של "צומת ספרים" גדל, בעיקר על חשבון נתח השוק של החנויות הקטנות. נכון להיום, מחזיקות "צומת ספרים" ו"סטימצקי" ביחד בנתח שוק משמעותי, ואילו חלקן של הרשתות הקטנות והחנויות הפרטיות הצטמצמו.¹⁰

ב. מגמות עיקריות בשוק הספרים בישראל

הנתונים אודות שוק הספרים אינם מלאים. במעט הסקירות והנתונים שמפורסמים נעשה שימוש במספרים באופן מגמתי ולעיתים קרובות הנתונים סותרים האחד את השני. עיקר המידע הקיים אודות מספר הספרים החדשים המתפרסמים בשנה מפורסם על ידי הספרייה הלאומית, אשר מכוח חוק הספרים (חובת מסירה וציון פרטים), התשס"א-2000 מקבלת עותק מכל "ספר" כהגדרתו בחוק שיצא לאור בישראל.¹¹

⁷ פטור כנרת-זב"מ-דביר, לעיל הערה 6; רוגית קן, מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", כנס רשות ההגבלים העסקיים 23.12.09. מתוך אתר האנטרנט של רשות ההגבלים העסקיים בכתובת: <http://www.antitrust.gov.il> (כניסה בתאריך 1.1.10). (להלן: "מצגת על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל")

⁸ פטור כנרת-זב"מ-דביר, לעיל הערה 6.

⁹ שם.

¹⁰ מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", לעיל הערה 7.

¹¹ המידע המפורסם על ידי הספרייה הלאומית מבחין בין "כותר" לבין "ספר". "כותר" הינו הגדרה רחבה יותר של פרסומים הכוללת בחובה פורמטים שונים כגון: כתבי עת, מדיה אודיו-ויזואלית, קונטרסים, ספרים וכו' וסוגים שונים של פרסומים כגון:

על פי נתוני הספרייה הלאומית החל משנת 2003, עד לשנת 2007 נראתה עליה הדרגתית במספר הספרים החדשים היוצאים לאור בישראל. בשנים האחרונות (2007-2009) לא נצפתה עלייה משמעותית במספר הספרים החדשים היוצאים לאור בישראל ואף הסתמנה ירידה בשנים 2007 ו-2009 במספר הספרים החדשים היוצאים לאור בישראל. התבוננות במספר הספרים אשר יצאו לאור בישראל על ידי הוצאות לאור מסחריות בלבד מלמד גם כן על מגמה דומה כאשר בשנים 2007 ו-2009 ניתן לזהות ירידה של כ-10% במספר הספרים החדשים שיצאו לאור על ידי הוצאות לאור מסחריות בישראל [נספח ד']¹².

מנגד, נתוני רשות ההגבלים העסקיים אשר התמקדו ב-20 ההוצאות לאור המסחריות הגדולות מצביעים על עליה הדרגתית במספר הספרים החדשים שהוציאו ההוצאות לאור הגדולות [נספח ד']¹³. נתונים אילו מלמדים על ריכוזיות הולכת וגדלה בתחום ההוצאה לאור כך שיותר ויותר ספרים יוצאים לאור על ידי אותן הוצאות לאור מסחריות גדולות באופן המשפיע על שרידותן של ההוצאות לאור הקטנות.

ריכוזיות זו משפיעה על המגוון של הספרים היוצאים לאור בישראל מאחר וההוצאה לאור המסחרית מתמקדת לרוב בספרות פופולארית בשיתוף פעולה עם סופרים מצליחים ובפניה לקהל הרחב. למעשה נוצר מצב בו מספר הוצאות גדולות מאפילות על הקטנות וההפצה באמצעות רשתות גדולות נעשית על חשבון הוצאות עצמאיות. חשוב להדגיש, כי קיומן של הוצאות לאור קטנות, כנלמד מאירופה, היא הכרחית ליצירת מגוון ושימורן של תרבויות שאינן בהכרח פופולאריות אך תורמות לתרבותה של המדינה.¹⁴ ריכוזיות זו באה לידי ביטוי אף בחוליה הקמעונית של חנויות הספרים המורכבת, כאמור משתי הוצאות ספרים עיקריות אשר אחת מהן ("צומת ספרים") נמצאת בשליטת הוצאה ספרים מסחרית גדולה.¹⁵

בד בבד עם מגמת הבלימה של הגידול בכמות הספרים החדשים היוצאים לאור בישראל והריכוזיות בהוצאה לאור של הספרים בישראל, ניתן לראות מגמת הדרגתית של גידול בכמות הספרים המתורגמים לעברית היוצאים לאור בישראל וירידה בשנים 2007, 2008 במספר הספרים שנכתבו במקור בעברית (על אף שעדיין החלק הארי מקרב הספרים החדשים שיוצאים לאור,

מפות, דוחות, פרסומים של הצבא ומוסדות ממשלתיים וספרים וכו'. מתוך: תכתובת אימייל עם מר שי חזן, מדור עותקי חובה הספרייה הלאומית, 5.7.10.

¹² מתוך: אתר הספרייה הלאומית בכתובת: <http://www.jnul.huji.ac.il/heb/lgd-statistics-2010.html> כניסה אחרונה: 16.6.10

¹³ מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", לעיל הערה 7.

¹⁴ John Hampson, Paul Richardson, **Kitchen table to laptop: independent publishing in England**, Arts Council England (February 2005)

¹⁵ פטור כנרת-זב"מ-דביר, לעיל הערה 6.

נכתב במקור בעברית). ספרים מתורגמים, על אף שהם לעיתים קרובות יקרים יותר להוצאה לאור בשל רכישת הזכויות מחו"ל, הינם בטוחים יותר להשקעה מאחר שניתן ללמוד על הצלחתם בחו"ל לפני ההשקעה בהוצאת לאור בישראל.

מגמה נוספת בענף הספרים בשנים האחרונות היא של ירידה במחיר הספרים בפועל לצרכן ועלייה בכמות העותקים הנמכרת בישראל. בשנים האחרונות מתקיימים בחנויות הספרים מבצעים רבים, הן בשבוע הספר המתקיים בחודש יוני, והן בשאר חודשי השנה, והם הגורם העיקרי להוזלת מחיר הספרים. בנוסף ובמקביל לאלו – מצביעים נתוני הלמ"ס על גידול בהוצאה הכוללת שמוציאים משקי הבית בישראל על ספרים.¹⁶

סופרים בישראל

א. התמיכה הציבורית בסופרים בישראל

מדיניות התרבות של ישראל, בדומה לרוב מדינות העולם, בחרה להתערב בשדה התרבות, בראש ובראשונה, באמצעות תמיכה במוסדות. זאת, מאחר ותמיכה ישירות בצרכן התרבות מעלה חששות של יצירת עיוות בהקצאת המקורות ומעורבות גדולה מדי של המדינה בשוק. מנגד, ישנו החשש כי הסיוע לאמן יפגע באוטונומיה שלו ויבטא התערבות שלטונית ביצירה. כפועל יוצא מחששות אילו, פיתח משרד התרבות (ולפניו משרד החינוך) מודלים של תמיכה באמנים באמצעות פרסים לפי קריטריונים של הצטיינות, אמנות צעירה, יוצרים עולים ותרומה מצטברת. החלוקה של פרסים על ידי הגופים הממשלתיים, הציבוריים והפרטיים הגדולים אינה נעשית על בסיס של הזדקקותו של האומן למימון אלא על פי תוצריו.¹⁷ ולמעשה סביר לומר כי הסופרים מצליחים הם אילו שזוכים בעיקר התמיכה.

בשנת 2008 השקיע משרד התרבות כ- 11 מיליון ₪ בתחום הספרות, מתוכם כ- 10 מיליון ₪ בעבור רכישת ספרים בעברית בעבור ספריות ציבוריות ועוד כמיליון ₪ בעבור מתן פרסים לסופרים ופעילויות ספרות נוספות.¹⁸ הפרסים בתחום הספרות משתווים לסך כולל של 1,274,000 ₪ עבור 28

¹⁶ פטור כנרת-זב"מ-דביר, לעיל הערה 7; מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", לעיל הערה 7.
¹⁷ ד"ר נרי הורוביץ, מדיניות תרבות בישראל – מסגרת לדיון והמלצות תקציר טיוטא לדיון, אגורא מדיניות (מאי 2009) בעמ' 22-23. זמין באתר: <http://igud-omanim.org/wp-content/uploads/2009/06/nlar-emda.pdf>.
¹⁸ פרוטוקול ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא "מעמד הספר העברי - שמירת זכויות הספר והסופר" מיום 13.2.08.

זוכים בשנה. הפרסים הינם: פרס ספיר לספרות - מטעם מפעל הפיס;¹⁹ פרס הנשיא לספרות שניתן בשיתוף האוניברסיטה העברית;²⁰ פרס ביאליק לספרות יפה ולחוכמת ישראל שניתן על-ידי עיריית תל-אביב-יפו מאז שנת 1933; פרס היצירה לסופרים ומשוררים על שם לוי אשכול שמוענק על ידי משרד המדע והטכנולוגיה, משרד התרבות והספורט וקרן ראש הממשלה על שם לוי אשכול; פרסים מקומיים בתחום הספרות שמוענקים על ידי עיריות שונות.²¹

לשם השוואה, באירופה ישנם שלושה מודלים שונים של תמיכה בסופרים:²² המודל האנגלי - עידוד שוק ההוצאה המסחרית לאור מתוך הנחה שבשוק גדול ושגשג, מגוון ויצירתיות יתקיימו מעצמם, תוך כדי מתן סבסוד לשוליים הראויים לשימור ותמיכה; המודל הסקנדינבי - השקעה בספריות ובקוראים (כפי שאף נעשה בישראל), וכן, ביצירות לא כלכליות אך חשובות מבחינה תרבותית; המודל הצרפתי - תמיכה ישירה בסופרים כמו גם, בשאר החוליות בשרשרת, מתוך הנחה שהתמיכה בחוליות השרשת הנוספות תביא לבסוף לתמיכה בסופרים. בנוסף, במדינות רבות באירופה ישנן הקלות במע"מ על ספרים. מנגד, מודל התמיכה האמריקאי, בדומה לישראל כיום, מתמקד בפרסים לסופרים.²³

ב. מצבם של הסופרים בישראל

כתיבת ספר דורשת השקעת משאבים פיסיים ורוחניים כמו גם זמן ואורך רוח. אולם, הסופר אינו יוצר במסגרת מאורגנת, אינו זוכה למשכורת על עבודתו ולתנאים סוציאליים ולמעשה, לסופרים רבים אין ביטוח פנסיוני כלל. במצב דברים זה, ההתפנות ליצירה ולכתיבה הינה בגדר "הקרבה אישית".²⁴ לטענת אגודת הסופרים העבריים, סופרים מגיעים למצב של חרפת רעב ולעיתים קרובות נאלצים להתפרנס מעיסוקים נוספים כדי לממן את עצמם ואת הוצאת ספריהם לאור.²⁵

¹⁹ הפרס נועד לעודד מצוינות בתחום הספרות ולקדם את תרבות הקריאה בישראל. מדי שנה מוזמנים מו"לים להציע ספרים למעמדות לפרס על-פי התקנון. חבר השופטים קובע "רשימה נבחרת", ובה חמישה ספרים שמהם נבחר הספר הזוכה.

²⁰ את פרס הנשיא ייסדו אגודת הסופרים ונשיא המדינה לשעבר עזר ויצמן והוא למעשה ארבעה פרסים הניתנים מדי שנה, כל אחד בסך 11,000 ש"ח.

²¹ נעמי שלג מי-עמי, **פרסים ציבוריים בישראל**, הכנסת מרכז מחקר ומידע (8.7.09). בעמ' 3-4.

²² John Hampson, Paul Richardson, לעיל הערה 14.

²³ NEA Literature Fellowships, **40 Years of Supporting American Writers**, National Endowment for the Arts (March 2006).

²⁴ אמיר אור "מעמד הסופר בישראל" מתוך: **תעודת תרבות חזון 2000** נייר עמדה על מדיניות התרבות של מדינת ישראל במאה ה-21, משרד המדע, התרבות והספורט (16.1.00). בעמ' 93-95.

²⁵ פרוטוקול ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא "מצבם של הסופרים והספריות בישראל" מיום 15.6.10.

מצב זה מוחרף לאור העובדה שהסופר נדרש לשלם ביטוח לאומי ומס הכנסה גבוה בגין כל הכנסה מתמלוגי הספר.²⁶

בשונה מתחומי תרבות אחרים, לסופר בתחילת דרכו אין מסגרת הנחיה מקצועית זמינה.²⁷ ככל שהסופר מצליח להתקשר עם הוצאת ספרים, הוצאת הספרים מכתובה לו את תנאיה, כאשר הסופר מתקשה להגן על זכויותיו ולעיתים נאלץ להשתתף במימון הוצאת הספר.²⁸

הוצאה לאור משקיעה כ- 60,000 ₪ בהוצאתו לאור של ספר (לא מתורגם). מחירו הקטלוגי של ספר הינו כ- 89 ₪ אולם, בפועל ישנן הנחות רבות על הספרים. ההוצאה לאור זוכה בממוצע לתקבול של בין 17 ל- 26 ₪ לספר ועל כן, עליה למכור כ- 2,308 ספרים רק על מנת להחזיר את ההשקעה. מתוך סכום זה עליה לשלם למפיצים, לכסות את כל עלויות ההפקה ולשלם לסופר. כפועל יוצא ממצב זה, התגמול לסופר הוא נמוך.²⁹ בעיה זו חריפה במיוחד בספרים הכתובים בעברית משום שפוטנציאל הקוראים נמוך בשל מיעוט קוראי השפה העברית בעולם (כמו למשל ביחס למדינות ווילס וסקוטלנד אשר מנסות לשמר את הכתיבה בשפות שלהן חרף קיומם של מיעוט קוראים בשפות אילו). לשם השוואה, באנגליה, שליש מההכנסות של המוציאים לאור נובעות מיצוא הספרים מחוץ לגבולות המדינה.³⁰

מתוך תאור זה עולה כי התמיכה הציבורית בישראל בתחום הספרות ניתנת כיום לסופר לאחר שעלה בידי הסופר לצלוח את הקשיים בדרך, לכתוב את הספר, להוציאו לאור ולמכור אותו. במצב דברים זה, סופרים רבים אשר "נפלו בדרך" ולא צלחו את המסלול בעצמם אינם זוכים לכל תמיכה מהציבור ומאידך, הציבור אינו זוכה ליהנות מפירות יצירתם.

הפועל היוצא של קשיים אילו הינו פגיעה בתחום הספרות בישראל בכלל. סופרים רבים מתקשים לפעול וליצור. בנוסף וכפי שעולה מהסקירה אודות המגמות בשוק הספרים בישראל, ישנה ירידה הדרגתית של מספר הספרים החדשים היוצאים לאור בישראל, ובפרט הספרים המוצאים לאור על ידי הוצאות לאור מסחריות קטנות. המשמעות היא פגיעה ביצירה ובתרבות וכפועל יוצא מכך, בציבור בכללותו.

²⁶ אהוד בן עזר "תביעותיהם המקצועיות של סופרי ישראל" מתוך: **תעודת תרבות חזון 2000** נייר עמדה על מדיניות התרבות של מדינת ישראל במאה ה-21, משרד המדע, התרבות והספורט (16.1.00). בעמ' 96-985.

²⁷ אמיר אור, לעיל הערה 24.

²⁸ אהוד בן עזר, לעיל הערה 26, בעמ' 96-985.

²⁹ עו"ד יפעת סולל, מצגת: סקירת רקע: שוק הספרים והחוק החדש הוצג בכנס: **ספרים בישראל: שוק חופשי או כשל שוק** – **ערב דיון על חוק הספרים**, מכון ואן ליר (23.2.10). זמין בכתובת:

http://www.vanleer.org.il/econsoc/ppt/1002books_sollel.ppt

³⁰ John Hampson, Paul Richardson, לעיל הערה 14.

צמצום הסיכון שמוטל על הסופר

ספר הוא מוצר חוויתי אשר רק לאחר צריכתו יודע הקורא האם הוא מרוצה מהספר שרכש או לא. באופן דומה, בעת כתיבת הספר גם הסופר אינו יודע האם הוא יצליח למצוא מוציא לאור והאם לאחר שהספר יצא לאור הוא יצליח להימכר, יחזיר את ההשקעה ואף יפיק רווחים לחוליות בשרשרת הפקת הספר. כלומר, ישנו אי שוויון באינפורמציה בין הסופר בשלב כתיבת הספר והקורא לאחר קריאתו של הספר.³¹

במובן זה, תהליך הייצור של הספר דומה לתחום פיתוח במחקר. שלב העבודה המוקדם עתיר הוצאות ומתקיים בתנאים של אי וודאות. מכאן, שסופרים זקוקים לסיוע של המדינה במונחי seed money או קרן הון סיכון ה"מבטחת" את הסיכון של הסופר ביצירת הספר ובכך מעודדת אותו להמשיך וליצור בתנאים של חוסר וודאות לגבי העתיד.

מאחר וההוצאות לאור הינן גופים כלכליים הפועלים למטרות רווח, במקרים של חוסר ודאות כלכלית מוטל נטל הסיכון על היוצר – הסופר. סופר לא מוכר או סופר שספריו אינם צפויים להיות רבי מכר, נדרש להשתתף במימון הוצאה לאור של הספר אם באמצעות השקעה כספית בשלב ההוצאה לאור ואם באמצעות ויתור על מרבית התמלוגים העתידיים מהספר. זאת, בנוסף להשקעה הכספית שהשקיע הסופר בשלב כתיבת הספר, שלב בו הוא אינו זוכה לכל שכר או תמיכה.

במצב דברים זה, התערבות המדינה בסיכון המוטל על הסופר או צמצומו באמצעים אילו ואחרים מהווה מנוף משמעותי לשינוי מצבו של הסופר וכפועל יוצא, אף ישנה את המגוון והכמות של הספרים המוצאים לאור בישראל. כמובן, אין הכוונה שהמדינה תפעל לסבסד כל סופר וכל ספר באשר הוא. התערבות המדינה בנטל הסיכון המוטל על הסופר נדרשת במקום בו אנו עוסקים ביצירות ספרותיות בעלות ערכים ומשקל תרבותי ניכר אשר לא היו זוכות לפרסום ללא השתתפות המדינה בסיכון הכרוך בהוצאתם. במאמר מוסגר יובהר, כי כמובן שהשאלה איזה ספר הוא בעל מטען ערכי או ערך תרבותי אינה שאלה פשוטה ונדרשת להכרעות ערכיות ואידיאולוגיות בלתי מבוטלות, אך נייר זה לא יעסוק בהן.

³¹ ד"ר נרי הורוביץ, לעיל הערה 17, בעמ' 22-23

מכשירים לצמצום הסיכון

צמצום הסיכון המוטל על הסופר יכול להיעשות במספר דרכים שכל אחת מהן מתמקדת בשלב אחר בשלבי ההוצאה לאור של הספר. חלופות מסוג אחד עשויות להתמקד בשלב כתיבתו של הספר עת קיים חשש שהסופר כלל לא יפנה זמן לכתיבתו של הספר בשל חשש מסיכונים הכרוכים בכך או ישקיע את זמנו באופן לא יעיל בהיעדר הכשרה. חלופות מן הסוג השני יתמקדו בשלב ההוצאה לאור עת ישנו קושי לסופר למצוא גורם שיוציא לאור את ספרו והוא נדרש לממן את ההוצאה לאור או להתפשר על התמלוגים שיובטחו לו בעתיד. חלופות מן הסוג השלישי יתמקדו בשלב מכירת הספר עת ישנו חשש שהתמלוגים שיתקבלו מהספר יהיו נמוכים עד מאוד עקב מחירו לצרכן או אחוז התמלוגים שהובטח לסופר בשלב חתימה על חוזה עם ההוצאה לאור.

מתוך מגוון החלופות האפשריות מתמקד נייר זה בשלוש חלופות אשר עשויות לעמוד ביעד של הגדלת היצע הספרים הקיים ב-20 ספרים לשנתיים הראשונות, עד ל-100 ספרים בשנה לאחר 10 שנים – תוך צמצום קשייו של הסופר והקטנת הסיכונים העומדים בפניו.

א. חממות לסופרים

במסגרת חלופה זו יוקמו חממות לסופרים, במתווה דומה לחממות ליזמים מתחילים בחסות משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. החממות יהוו מסגרות תומכות לסופרים המתחילים לכתוב ספר ומעוניינים להוציאו לאור. באמצעות החממות יסופקו לסופר המקום, המשאבים הכספיים, הכלים, ההנחיה המקצועית, והסיוע האדמיניסטרטיבי הנחוצים ליצירת סביבה המאפשרת כתיבה. זאת, במטרה להביא את הסופר לכדי יצירת יצירה בעלת פוטנציאל אמיתי כלכלי או תרבותי.

החממות ידרשו לאתר סופרים בעלי פוטנציאל להפיק ספר בעל תרומה תרבותית, אם על ידי בחינת עבודות עבר או היסטוריה אקדמית ואם על ידי בחינה של טיוטות ראשוניות של כתבי היד. הסופרים שיאותרו יזכו להשתלב בחממות אשר יאפשרו לסופר לכתוב ספר במסגרת תומכת ויצירתית. ככל שהסופר יזכה להכנסות מהספר הנתמך, יופרש אחוז תמלוגים קבוע לקופת המדינה עד לגובה ההשקעה באופן שיזין את המערכת ויאפשר לה בשלב כלשהו להתנתק מהצורך בהזרמת כספים מהציבור.

בשלב ראשון, תוקם חממה אחת אשר תהיה ערוכה לקלוט 20 סופרים לתקופה של שנה בכל פעם. עלות החממה נגזרת מהעלות של שכ"ד של משרדים ועלות כוח אדם מקצועי ואדמיניסטרטיבי

ומשוער בגובה של \$180,000 (כ-720,000 ₪) לשנה.³² מחקר שנערך עבור לשכת המדען הראשי במשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה מלמד, כי התמיכה נטו, בניכוי החזר תמלוגים, במחקר ופיתוח בתחום התעשייה המסורתית בישראל היא למעשה שישית מתמיכה ברוטו, ללא ניכוי החזר התמלוגים.³³

ב. מענקי מו"פ לסופרים

במסגרת חלופה זו יאותרו סופרים שכתבו ספרים בעל מאפיינים איכותיים ותרבותיים או מאפיינים אחרים אשר משרד התרבות סבור כי יש לקדם. סופרים אילו יזכו למענק בדומה למודל המו"פ הקיים בלשכת המדען הראשי במשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה.

המענק יוענק לסופרים שהציגו כתב יד לצורך השלמת כתיבתו והצאתו לאור בגובה של עד 60,000 ₪ לספר, במטרה להביא להוצאתו לאור של ספר בעל איכויות אשר אילולא המענק לא יזכה לראות אור. ועדת מייעצת במורכבת ממומחים ופקידים במשרד התרבות תבחר בכל שנה 20 סופרים אשר ראוי להשקיע בהם את הסכום הנ"ל לאור כתב היד שעתיד להתפרסם. הסכום יוענק בשלבים בד בבד עם התקדמות הסופר בתהליך העריכה, העיבוד וההוצאה לאור. ככל שהסופר יזכה להכנסות מהספר הנתמך, יופרש אחוז תמלוגים קבוע לקופת המדינה עד לגובה ההשקעה. השקעה ב-20 ספרים בשנה הראשונה תדרוש תקציב של 1,200,000 ₪. כאמור, בטווח הארוך, ניתן יהיה לצמצם את התמיכה נטו ולהבנות מהחזרי התמלוגים מהפרויקטים שיצליחו.

ג. חקיקה המבטיחה גמול לסופרים

חלופה זו מהווה ישום של שתי הצעות חוק המונחות כיום על שולחן הכנסת ואשר נועדו לקבוע מחיר מכירה מינימאלי של ספרים בשנתיים הראשונות להוצאתם לאור כמו גם, גמול כספי לסופרים.³⁴ על פי חלופה זו סופר יקבל 8% תמלוגים מהמחיר המומלץ על כל ספר עד 6,000 העותקים הראשונים שיימכרו. על כל עותק מעבר לכך יקבל הסופר 10% תמלוגים מהמחיר. כדי למנוע שחיקה בסכומים הללו, חנות הספרים אינה רשאית לבצע הנחות מהמחיר הקטלוגי של הספר בשנתיים הראשונות להוצאתו לאור.

³² דין וחשבון הוועדה לבחינת אמצעים להעצמת הפריפריה והתעשייה המסורתית (אוקטובר 2007) (להלן: "דו"ח מקוב"), בעמ' 50.

³³ עידוד מו"פ וחדשנות התעשיות מסורתיות בישראל וניתוח מדיניות התמלוגים, א.ג.פ אפלייד אקונומיקס (2007). מתוך: דו"ח מקוב, בעמ' 44.

³⁴ פ/1580/18 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשס"ט-2009; פ/2089/18 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התש"ע-2010.

חלופה זו מהווה יבוא של מדיניות המכונה Resale Price Maintenance, הקיימת במדינות שונות באירופה כגון צרפת וגרמניה. לחלופה זו אין עלות תקציבית והיא מטילה את נטל הסיכון על הצרכנים ועל חנויות הספרים.

יוער, כי מדיניות זו הוצעה עוד בשנת 1992 במסגרת הצעת חוק עידוד הספרות הישראלית המקורית, התשנ"ב-1992 של חבר הכנסת דאז גד יעקובי, אך לא התקבלה.³⁵ כיום ישנו מהלך מחודש של קידום החקיקה והנושא נדון בוועדת השרים לענייני חקיקה אשר החליטה על הקמת הוועדה המיוחדת בראשות השר יוסי פלד.

בחינת החלופות

בחינת החלופות המתוארות לעיל תעשה על פי חמישה קריטריונים כאשר לכל חלופה יינתן ציון בין 1-3 (3-גבוה ביותר ; 1- נמוך ביותר). הקריטריון בעל המשקל הרב ביותר הוא בראש ובראשונה יעילות החלופה, קרי, עמידה ביעד של הגדלת היצע הספרים הקיים ב-20 ספרים בשנתיים, בשלב הראשון, עד ל-100 ספרים בשנה לאחר 10 שנים – תוך צמצום קשייו של הסופר והקטנת הסיכונים המוטלים עליו. הקריטריון השני בחשיבותו הינו עלות החלופה (ציון גבוה לעלות נמוכה). קריטריונים נוספים הינם ישימות החלופה והשפעת הדיגיטליזציה על יעילות החלופה. כמו כן, ומאחר ועסקינן בחלופות בעלות השפעות כלכליות, הקריטריון אחרון הינו השפעות רוחב, כאשר ציון נמוך ניתן לחלופה בעלת השפעות חיצוניות או השפעות רוחב שליליות.

א. יעילות

מחקר שנערך באנגליה מטעם ה-Art Council הצביע על כך, שהפרויקטים שזכו להצלחה הרבה ביותר במובן של ניצול מיטבי של כספי הציבור היו פרויקטים שזכו למענקים גדולים באופן יחסי ולאורך תקופת זמן ארוכה.³⁶

לאור האמור, חלופת החממות היא בעלת יעילות מרבית מאחר והיא מאפשרת השקעה לאורך זמן ביצירה של ספרים תוך מתן כלים ומשאבים חומריים לסופר. בשלב הראשון, במהלך שנתיים יוכלו 40 סופרים להשתמש בשירותי החממה, באופן שמגדיל את הסיכוי להוצאתם לאור של כ-20 ספרים לפחות בשנתיים הראשונות.

³⁵ יהודית גלילי, **מסמך רקע בנושא: ריכוז חקיקה בנושאי תרבות ואמנות**, הכנסת מרכז מחקר ומידע (4 דצמבר 2001)

³⁶ John Hampson, Paul Richardson, לעיל הערה 14.

חלופת המו"פ היא בעלת יעילות בינונית מאחר וההשקעה היא ישירות בהוצאתו לאור של ספר, ברם, מדובר בהשקעה חד פעמית בסכום שאינו גבוה ולאחר שהסופר נדרש להשקיע בעצמו בשלב כתיבת הספר משאבים לא מעטים וללא הנחיה מקצועית. חלופת החקיקה היא בעלת היעילות הנמוכה ביותר מאחר והיא מבטיחה לסופר בכפוף לכך שהספר אכן ימכר בהצלחה.

ב. עלות

החלופה של חקיקה הינה חסרת עלויות לאוצר המדינה. החלופה של חממות היא בעלת עלות בינונית וחלופת המו"פ היא בעלת העלות הגבוהה ביותר. יחד עם זאת, כאמור, בטווח הארוך, ניתן יהיה לצמצם את התמיכה נטו ולהבנות מהחזרי התמלוגים מהפרויקטים שיצליחו.

ג. ישימות

החלופה של מו"פ היא החלופה הישימה ביותר מאחר ומדובר באימוץ במודל קיים בלשכת המדען הראשי אשר אינו מצריך היערכות מורכבת.

החלופה של החקיקה היא בעלת ישימות בינונית מאחר ותהליך החקיקה הוא ממושך ומחייב מהלכים פוליטיים שונים ואף נכשל בעבר. מאידך, ידוע שמדיניות דומה מתקיימת במדינות אירופה וישנו הד תקשורתי המלווה את המהלך הנוכחי המהווה רוחה גבית ליישומו. החלופה של החממות היא החלופה בעלת הישימות הנמוכה ביותר מאחר והיא דורשת היערכות מורכבת והשקעת משאבים לצורך הקמת החממה הראשונה ופיתוחן של חממות נוספות בעתיד. יחד עם זאת, בדומה לחלופת המו"פ מדובר במודל קיים שיושם בישראל בהקשר של חממות ליזמים.

ד. דיגיטליזציה

ספרים מדורגים במקום הראשון ממכלול המוצרים הנקנים באינטרנט במדינות המערב. נתח השוק העולמי של קריאת ספרים בפלטפורמה דיגיטאלית נאמד בכ-100 מיליון ספרים וצפוי לגדול בכ-30% על פי הערכות שונות. אמנם, בארץ עומד שיעור הקונים באינטרנט מכלל האוכלוסייה על 5% נכון לינואר 2009 ומיקומם של הספרים נמוך יחסית מבין שאר המוצרים הנרכשים באינטרנט.³⁷ אולם, נראה שלא ניתן לחשוב על תוכנית מדיניות מבלי לשקול את ההתפתחויות הטכנולוגיות הקרבות ובאות.

³⁷ רוני בר צורי, שוק מכירות הספרים וצרכנות ספרים בשבוע הספר 2009, מינהל מחקר וכלכלה משרד התעשייה המסחר והתעסוקה (אפריל 2010).

ההתפתחות הטכנולוגית עתידה להשפיע על היחסים הכלכליים בין הכותבים לקוראים. בעקבות חדשנות טכנולוגית בדמות ה e-book ואתרי אינטרנט שונים המשמשים כפלטפורמות פתוחות ליוצרים, העלות השולית הגבוהה של הוצאה לאור הולכת ומצטמצמת. גם אם נניח כי הקוראים יישארו נאמנים לספר המודפס, למדיה הדיגיטאלית ולאינטרנט יש השפעה עמוקה על כלי ההפצה, על תוכניות השיווק, על המודלים העסקיים ועל אופן יצירת התוכן של תעשיית הספרות.³⁸ המודלים הכלכליים החדשים, אשר אינם ידועים בשלב זה, ישפיעו על מסלולי התמיכה והמימון באופן שמחייב בחינה צופה פני עתיד של החלופות.³⁹

חלופת החממות היא החלופה שתושפע באופן הנמוך ביותר מדיגיטליזציה של שוק הספרים ותאפשר ניצול מרבי של שינוי טכנולוגי עתידי זה ולכן, זוכה בציון הגבוהה ביותר. חלופה זו מתמקדת ביצירה ולא בדרך הפקתה ולכן, מאפשרת לסופר להשתמש במדיומים שונים לצורך הפצת הספר, לאחר תהליך בכתיבה בחממה.

חלופת המו"פ תושפע באופן בינוני מאחר וההשקעה היא בהוצאה לאור מסורתית על פניו, ואולם, אין מניעה בהכרח להתאים את המענק גם לדרכי הוצאה לאור מתקדמים ופלטפורמות דיגיטליות שונות. חלופת החקיקה תושפע באופן הגבוהה ביותר מדיגיטליזציה, באשר היא בנויה על מבנה שוק ספרים מסורתי.

ה. השפעות רוחב

מחקרים מוכיחים, כי שוק רוכשי הספרים הינו רגיש לשינוי במחירי הספרים.⁴⁰ לכן, נראה שלחלופת החקיקה השפעות הרוחב המשמעותיות ביותר, אשר עשויות להביא לעליית מחירים ולירידה בכמות הספרים הנמכרים.

מנגד, לחלופת המו"פ וחלופת החממות לא עשויה להיות השפעת רוחב משמעותית.

³⁸ Marry Hrrington & Chris Meade, **READ: WRITE Digital Possibilities for Literature, A Report for Art Council England**, [if:book futureofthebook.org.uk](http://book.futureofthebook.org.uk) (July 2008).

³⁹ שם; על תכנון מדיניות תרבות מול שינוי באופני צריכה ראו ד"ר נרי הורוביץ, לעיל הערה 17, בעמ' 30 – 31.

⁴⁰ John Hampson, Paul Richardson, לעיל הערה 14.

להלן סיכום בטבלה של היחס שבין החלופות השונות על פי הקריטריונים, כמתואר לעיל :

קריטריון	%	חממות	מענקי מו"פ	חקיקה
יעילות	30%	3	2	1
עלות (נמוכה)	25%	2	1	3
ישימות טכנית	20%	1	3	2
דיגיטליזציה	15%	3	2	1
השפעות רוחב	10%	3	2	2
ציון 1 – 3	100%	2.35	1.95	1.80

המלצה

מניתוח החלופות לעיל עולה, כי חלופת החממות, מקבלת את הציון הגבוה ביותר בקריטריון היעילות שהוא בעל המשקל הגבוה ביותר וכן, בחלופת הדיגיטליזציה. בחלופות הישימות מקבלת החלופה של חממות את הציון הנמוך ביותר אך הנספח האסטרטגי מציע כלים להתמודדות עם הנושא [נספח א'].

על כן, מוצע בשלב ראשון, להקים חממה אחת לסופרים אשר תהיה ערוכה לקלוט 20 סופרים לתקופה של שנה בכל פעם. במסגרת החממה תינתן לסופרים תמיכה ויעוץ מקצועיים כמו גם גשמיים בתהליך כתיבת הספר.

ביבליוגרפיה

החלטה לפי סעיף 14 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור מאישור הסדר כובל למיזם משותף בין הוצאת כנרת-זב"מ-דביר, הוצאת הקיבוץ המאוחד ועמותת סימן קריאה, הגבלים עסקיים 5001499. מיום 25.10.09.

רונית קן, מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", כנס רשות ההגבלים העסקיים 23.12.09. מתוך אתר האנטרנט של רשות ההגבלים העסקיים בכתובת: <http://www.antitrust.gov.il/> (כניסה בתאריך 1.1.10).

ד"ר נרי הורוביץ, **מדיניות תרבות בישראל – מסגרת לדיון והמלצות** תקציר טיוטא לדיון, אגורא מדיניות (מאי 2009). זמין באתר: <http://igud-omanim.org/wp-content/uploads/2009/06/niar-emda.pdf>

נעמי שלג מי-עמי, **פרסים ציבוריים בישראל**, הכנסת מרכז מחקר ומידע (8.7.09).

פרוטוקול ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא "מעמד הספר העברי - שמירת זכויות הספר והסופר" מיום 13.2.08.

פרוטוקול ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא "מצבם של הסופרים והספריות בישראל" מיום 15.6.10.

אמיר אור "מעמד הסופר בישראל" מתוך: **תעודת תרבות חזון 2000** נייר עמדה על מדיניות התרבות של מדינת ישראל במאה ה-21, משרד המדע, התרבות והספורט (16.1.00). בעמ' 93-95.

אהוד בן עזר "תביעותיהם המקצועיות של סופרי ישראל" מתוך: **תעודת תרבות חזון 2000** נייר עמדה על מדיניות התרבות של מדינת ישראל במאה ה-21, משרד המדע, התרבות והספורט (16.1.00). בעמ' 96-985.

עו"ד יפעת סולל, מצגת: סקירת רקע: שוק הספרים והחוק החדש הוצג בכנס: **ספרים בישראל: שוק חופשי או כשל שוק – ערב דיון על חוק הספרים**, מכון ואן ליר (23.2.10). זמין בכתובת: http://www.vanleer.org.il/econsoc/ppt/1002books_sollel.ppt

דין וחשבון הועדה לבחינת אמצעים להעצמת הפריפריה והתעשייה המסורתית (אוקטובר 2007).

עידוד מו"פ וחדשנות התעשיות מסורתיות בישראל וניתוח מדיניות התמלוגים, א.ג.פ אפלייד אקונומיקס (2007). מתוך: דין וחשבון הועדה לבחינת אמצעים להעצמת הפריפריה והתעשייה המסורתית (אוקטובר 2007).

יהודית גלילי, **מסמך רקע בנושא: ריכוז חקיקה בנושאי תרבות ואמנות**, הכנסת מרכז מחקר ומידע (4 דצמבר 2001)

רוני בר צורי, **שוק מכירות הספרים וצרכנות ספרים בשבוע הספר 2009**, מינהל מחקר וכלכלה משרד התעשייה המסחר והתעסוקה (אפריל 2010).

פ/1580/18 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשס"ט-2009.

פ/2089/18 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התש"ע-2010.

Canoy M.F.M., Van Ours J. C. and Van Der Ploeg F., "The Economics of Books" CESifo Working paper no 1414 Category 1: Public Finance (February 2005).

John Hampson, Paul Richardson, **Kitchen table to laptop: independent publishing in England**, Arts Council England (February 2005)

NEA Literature Fellowships, **40 Years of Supporting American Writers**, National Endowment for the Arts (March 2006).

Marry Hrrington & Chris Meade, **READ: WRITE Digital Possibilities for Literature, A Report for Art Council England**, if:book futureofthebook.org.u (July 2008).

OECD, Resale Price Maintenance, DAF/COMP(2008)37.

Norwegian Competition Authority, "The Development of Sales in the Book Industry 2004 to 2007," Report 1/2008 (July 2008).

Competition Commission, Annual Report 2005, available at www.weko.admin.ch/publikationen/index.html?lang=en&PHPSESSID=7530f7afcd2ca73b980d00dffdb2c

Backhaus & Reginald Hansen, **Resale Price Maintenance for Books in Germany and the European Union: A Legal and Economic Analysis, 8 Current Issues in Competition Theory and Policy** 299 (2002)

אתרי אינטרנט

אתר האינטרנט של השר יוסי פלד בכתובת: <http://www.yossipeled.org.il/?item=81§ion=17> (כניסה: 15.6.10).

אתר האינטרנט של אגודת הסופרים העבריים בישראל בכתובת: <http://www.hebrew-writers.org> (כניסה: 15.6.10)

אתר האינטרנט של איגוד כללי של סופרים בישראל בכתובת: <http://sofrim.org.il/index.php> (כניסה: 15.6.10).

אתר הספרייה הלאומית בכתובת: <http://www.jnul.huji.ac.il/heb/lgd-statistics-2010.html> כניסה אחרונה: 16.6.10.

נספחים

נספח א' - תוכנית אסטרטגית (חבילת מדיניות)

יישום המדיניות של חממות לסופרים, מותנה בגיוס תקציב של כ-720,000 ₪ הן מתוך תקציב המשרד והן מחוצה לו וכן, הסטת תשומת הלב הפוליטית והציבורית מהצעת החקיקה המבטיחה גמול לסופרים. נספח זה מציע תוכנית אסטרטגית אופרטיבית, לאור מיפוי השחקנים ומאזן הכוחות בין התומכים למתנגדים בקשר עם המדיניות המוצעת. ניתוח השחקנים המרכזיים המפורט מוצג כנספח נפרד [נספח ג'].

האסטרטגיה המוצעת: מאחר והשיח הציבורי בשלב זה מתנהל סביב החלופה שלא נבחרה – היא הצעת החוק, יש להוביל מהלך של הסטת תשומת הלב הפוליטית והציבורית לכיוון התוכנית המומלצת של חממות לסופרים, עד להכרעה בועדת השרים המיוחדת לבחינת חוק הסופרים. הסטת תשומת הלב צריכה להיעשות תוך גיוס מתנגדי הצעת החוק, מחד וריכוך תומכיה לטובת התוכנית החדשה, מאידך והפעלת לחץ ציבורי על חברי הועדה המיוחדת.

האסטרטגיה המוצעת תיעשה באמצעות שני שלבים כאשר תאריך היעד להשקת "תוכנית החממות של השר פלד" הינו שבוע הספר התשע"א, יוני 2011:

שלב א' – גיבוש קואליציה לתמיכה במדיניות המוצעת: שלב זה יעשה ללא חשיפה תקשורתית על מנת לווסת את החשיפה בשלב מאוחר יותר ובכדי לצמצם את הצורך להתמודד עם תומכי החקיקה בפומבי.

גיוס תומכים:

כצעד ראשון יגויסו מתנגדי הצעת החוק אשר ישמחו לשתף פעולה במהלך ש"קבור" בסופו של יום את הצעת החוק:

- רונית קן, הממונה על הגבלים עסקיים – עמדתה המקצועית של הרשות היא שהצעת חוק החוק תפגע בתחרות. לגייס את עמדתה המקצועית כדי להבהיר כי תוכנית החממות תסייע לסופרים מבלי לפגוע בתחרות ובמחירי הספרים.
- יורם רוז, מנכ"ל הוצאה לאור כנרת, זמורה – ביתן, דביר – בשל הקשר עם צומת ספרים מתנגד להצעת החוק. לגייס את עמדתו כמי שבקיא בתחום כדי לתת גושפנקא מקצועית למהלך.

- אבי שומר, מנכ"ל "צומת ספרים" - מתנגד להצעת החוק המכונה "חוק סטימצקי" מאחר שהוא פוגע ביכולת להתחרות בשאר חנויות הספרים באמצעות מבצעים ופוגע ביתרון שיש לרשת בזכות הבעלות של ההוצאה לאור. לגייס את עמדתו כמי שבקיא בתחום כדי לתת גושפנקא מקצועית למהלך ואולי אף ליצור שיתוף פעולה מסחרי-ציבורי.
- כצעד שני יגויסו מי שעשויים לתמוך במדיניות המוצעת וטרם הביעו עמדה מוצהרת בנוגע להצעת החוק:

- אודי ניסן, הממונה על התקציבים משרד האוצר – מתנגד למהלכים של התערבות בכוחות השוק. לשווק לו את המדיניות כחלופה שאינה "מתערבת" בשוק אלא מסתפקת בתמיכה ציבורית. כמו כן, להבהיר לו כי ההשקעה הראשונית מחזירה את עצמה ולאורך זמן התמלוגים הם שמממנים את המשך הפרויקט.
- בנימין בן אליעזר, שר התעשייה המסחר והתעסוקה וחבר ועדת השרים המיוחדת - בעד קידום התעשייה המסורתית. להציע לו את המדיניות כחלק מיישום מסקנות דו"ח מקוב ותמיכה בתעשייה מסורתית של הוצאה לאור ודפוס.

ריכוך מתנגדים:

- לימור ליבנת, שרת החינוך – תומכת בחקיקה והצהירה על כך בתקשורת. אולם לאחרונה התבטאה בכנסת, כי הפתרון אינו בהכרח חקיקתי. לכן, ריכוכה יעשה אם תובטח תוספת תקציבית למשרדה באמצעות תציב בינמשרדי במקום התבססות על התקציב הקיים.
- ניצן הורוביץ, ח"כ – מוביל הצעת החוק באמצעות קמפיין תקשורתי. ריכוכו יעשה רק על ידי הצגת עמדה לפיה המדיניות המוצעת אינה סותרת את תהליך החקיקה בכנסת ונועדה לתמוך בסופרים. לרמוז לו, כי התנגדותו לפרויקט תציג אותו כמי שאינו באמת דואג לרווחת הסופרים. ככל הנראה לא יתמוך אבל יתכן ולא יתנגד בגלוי.
- איריס בראל, מנכ"ל "סטמצקי" – תומכת בהצעת החוק מאחר שהוא מסייע לה בתחרות הקשה מול "צומת ספרים". ככל הנראה לא תתמוך בתוכנית שלא מטיבה עימה בשום צורה.

שלב ב' – קמפיין תקשורתי לגיוס זעת הקהל הציבורית והפעלת לחץ על חברי ועדת השרים המיוחדת: שלב זה יעשה לאחר ביסוס קואליציה של תומכים. מטרת השלב היא הרחבת התמיכה

והפעלת לחץ ציבורי על חברי ועדת השרים במיוחדת. השלב יעשה בשני מישורים: המישור המקצועי- תרבותי וכלכלי; והמישור הכלכלי ארצי - ציבורי.

המישור המקצועי – תרבותי וכלכלי

- כתיבת מאמרי דעות בכתבי עת בתחום התרבות בכלל, הספרות והשירה בפרט. מאמרים ישטחו את עקרונות המדיניות והתרומה של המדיניות לקידום הספרות בישראל, תוך מתן דגש, למצב הקיים בחו"ל ובמיוחד באירופה.
- כינוס ימי עיון וכנסים בנושאי ספרות ותמיכה ציבורית במכוני מחקר כגון מכון ואן ליר במסגרתם תוצג התוכנית על ידי כלכלנים ומומחים בתחום.

המישור הכלכלי ארצי - ציבורי

- פרסום נתונים ומידע אודות מצב הסופרים בארץ בצירוף מסרים לתקשורת, כגון: "סופר את החובות"; "עם הספר לא יודע לדאוג לסופריו".
 - גיוס סופרים לכתיבת טורים אישיים אודות קשיי ההתקיימות והצורך בתוכנית דוגמת המדיניות המוצעת.
- לאחר גיוס התמיכה הציבורית יוצע לחברי הוועדה המיוחדת להמליץ על המדיניות המוצעת. כאשר לאחר תקופת היערכות, תושק לקראת שבוע הספר התשע"א, יוני 2011 החממה הראשונה - תוך ניצול השיח התקשורתי סביב האירוע - כפרויקט ביוזמת יו"ר ועדת השרים המיוחדת, השר יוסי פלד.

תרחישים אפשריים וקווים אדומים - להלן מוצגות מספר בעיות שעלולות לצוץ והצעות לפתרון:

1. הבעיה: לא ניתן לגייס את מתנגדי הצעת החוק לתוכנית החדשה מאחר ויש להם השגות מקצועיות; הפתרון: למנות מומחה מטעם הוועדה שיציג את התוכנית כחלופה המקצועית הנכונה.
2. הבעיה: קמפיין תקשורתי מוקדם לטובת הצעת החוק שיחבל בשלב השני של האסטרטגיה המוצעת; הפתרון: לעכב את התקדמות ישיבות הוועדה המיוחדת עד שהקמפיין ישכח וירד מסדר היום הציבורי.
3. הבעיה: לא יהיה רוב בוועדת השרים לתמיכה בתוכנית; הפתרון: ביטול התוכנית ואי הבאתה להצבעה כדי שלא ליצור מצב של כשלון פומבי.

נספח ב' - ניתוח הלקוח

השר יוסי פלד, יו"ר ועדת השרים לבחינת חוק הסופרים

אינטרסים

כמי שבעברו פעילות צבאית וחברתית ענפה, היותו שר בלי תיק בממשלת נתניהו ממצבת את השר פלד כמי שאין לו מה להציע לפוליטיקה הישראלית. בכדי לשבור את המוניטין הזה ובכדי לייצב את מעמדו הפוליטי בליכוד, על השר פלד לשווק תוכנית מדיניות שתירשם על שמו, כמוביל מדיניות ופעיל חברתי. תוכנית שכזו אף תשרת את האינטרסים של השר פלד לחשיפה תקשורתית.

עמדות

השר פלד סבור כי יש לסייע למצבם של הסופרים בישראל ותומך בקידום תחום הספרות במחיר שווה לכל נפש. הוא אינו מעוניין לקדם חקיקה שעשויות להיות לה השפעות מכרעות על המשק אלא לפעול להבטחת שכר סביר לסופרים.

משאבים

השר פלד מונה כיו"ר הועדה המיוחדת לבחינת חוק הספרים מכוח החלטת ועדת השרים לענייני חקיקה שקיבלה תוקף של החלטת ממשלה. במסגרת סמכויותיו הוא יכול ליזום פרויקטים שיש להם השלכות תקציביות בינמשרדיות ודורשות מעורבות של הממשלה כולה וראש הממשלה בפרט. אין בידי השר תקציב יעודי אך הוא עשוי לגייס תקציב ממשרד האוצר מתוקף תפקידו. כמו כן, כיו"ר הועדה, שר בלי תיק וחבר הקואליציה יש בידיו משאבים פוליטיים משמעותיים ונגישות תקשורתית רבה. מאידך, הוא כבול להכרעת הממשלה והקואליציה ואינו יכול להוביל מהלכים שיזכו להתנגדות הממשלה.

נספח ג' - מיפוי שחקנים

סוגיית הסדרת שוק הספרים בישראל והדאגות אודות מצב הספרים והספרות נמצאים על סדר היום הציבורי מזה זמן מה. לאחרונה, הונחו על שולחן הכנסת שתי הצעות חוק פרטיות העוסקות בענף הספרים: פ/1580/18 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התשס"ט-2009 של חברי הכנסת הורוביץ, חיימוביץ שי ואורלב ובתמיכת שרת התרבות לימור לבנת; וכן, פ/18/2089 הצעת חוק להגנת הספרות והסופרים בישראל, התש"ע-2010 של חבר הכנסת שאמה. מיפוי השחקנים שלהלן נעשה בהתייחס לעמדות שהציגו השחקנים השונים להצעות החוק הנ"ל, המשפיעות על האפשרות לגייסם לתוכנית מדיניות שאינה בהכרח זהה לניסיונות החקיקה. הטבלה שלהלן ממפה את השחקנים אשר הביעו תמיכה בהצעות החוק הפרטיות להגנת הספרות והסופרים בישראל:

שחקן	אינטרסים	עמדות	משאבים
לימור לבנת, שרת התרבות	לשמר את מעמדה בממשלה ובליכוד; חשיפה תקשורתית; לבצע מהלך שעליו הצהירה בתקשורת	הביעה תמיכה בחלופה שלא נבחרה; יש להוסיף תקציב למשרדה.	תקציב משרד התרבות; הבירוקרטים המועסקים במשרד התרבות; כוח השפעה בתקשורת; כבולה להכרעת הממשלה והקואליציה
איריס בראל, מנכ"ל סטמצקי	להשיא את רווחי הרשת; לשמור על תפקידם	בעד החקיקה המכונה "חוק סטמצקי"	הון כספי; כוח שוק של רשת בפריסה ארצית
ניצן הורוביץ, ח"כ	להיבחר בשנית; לממש הבטחות בחירות; למצב עצמו כמקדם התרבות בישראל	הביע תמיכה בחלופה שלא נבחרה; תומך בקידום תרבות	כוח השפעה בתקשורת; חקיקה; חבר ועדת החינוך והתרבות
נחמן שי, ח"כ	להיבחר בשנית; חשיפה תקשורתית	הביע תמיכה בחלופה שלא נבחרה	כוח השפעה בתקשורת; חקיקה; חבר ועדת החינוך והתרבות
זבולון אורלב, ח"כ	להיבחר בשנית; חשיפה תקשורתית	הביע תמיכה בחלופה שלא נבחרה	כוח השפעה בתקשורת; חקיקה; יו"ר ועדת החינוך והתרבות

שלי יחימוביץ, ח"כ	להיבחר בשנית ; חשיפה תקשורתית ; למצב עצמה כפועלת למען חסרי המשאבים	הביעה תמיכה בחלופה שלא נבחרה	כוח השפעה בתקשורת ; חקיקה
כרמל שאמה, ח"כ	להיבחר בשנית ; חשיפה תקשורתית ; אלטרנטי בה חקיקתית מטעם הליכוד	הביע תמיכה בחלופה שלא נבחרה	חבר קואליציה ; חקיקה

הטבלה שלהלן ממפה את השחקנים אשר הביעו התנגדות להצעות החוק הפרטיות להגנת הספרות והסופרים בישראל ולמתווה המוצע בהם :

שחקן	אינטרסים	עמדות	משאבים
רונית קן, הממונה על הגבלים עסקים	לשמר את מעמד הרשות בתחום התחרות בישראל ; לקדם את התחרות	מתנגדת לחקיקה ; בעד קידום התחרות	יוקרה מקצועית ; סמכויות מכוח חוק ; חשיפה תקשורתית
יורם רוז, מנכ"ל הו"ל כנרת, זמורה-ביתן דביר	להשיא את רווחי ההוצאה לאור ; לשמור על תפקידו	מתנגד לחקיקה	הון כספי ; כוח שוק בשל הקשר עם צומת ספרים
אבי שומר, מנכ"ל צומת ספרים	להשיא את רווחי הרשת ; לשמור על תפקידם	מתנגד לחקיקה הפוגעת בקשר בין הרשת להוצאה לאור	הון כספי ; כוח שוק של רשת בפריסה ארצית

הטבלה שלהלן ממפה את השחקנים אשר עמדתם כלפי הצעות החוק הפרטיות להגנת הספרות והסופרים בישראל ומתווה המדיניות המוצע בהם לא הובהר בשלב זה, אך הם משחקים תפקיד בסוגיית המדיניות :

שחקן	אינטרסים	עמדות	משאבים
אורלי פרומן, מנכ"לית משרד התרבות	לרצות את שרת התרבות ; לקדם רפורמות בתחום התרבות	קידום תרבות ; עידוד ספרות וטיפול במצב הסופרים	תקציב משרד התרבות ; הבירוקרטים המועסקים במשרד התרבות
קרן כרמל, מנהלת מחלקת ספרות, משרד התרבות	לשמור על תפקידה ; לקדם את הסופרים והספרות בישראל ; לרצות את מנכ"לית המשרד והשרה	קידום סופרים וספרות ; יש להקים "בית ספר" לסופרים	תקציב תמיכות בעמותות ובסופרים ; משאבים מוגבלים

אודי ניסן, הממונה על התקציבים משרד האוצר	לשמור על תפקידו ; עמידה ביעדי התקציב ; לרצות את מנכ"ל המשרד והשר	שוק חופשי ; התערבות רק בכשלי שוק	תקציב המדינה ; חשיפה תקשורתית ; מוגבל להכרעת השר והמנכ"ל
יוסי פלד, ראש ועדת השרים לדיון בחוק הספרות	לשמר את מעמדו בממשלה ובליכוד ; חשיפה תקשורתית ; לבצע את תפקידו כיו"ר הועדה	בעד קידום תחום הספרות במחיר שווה לכל נפש ; בעד שכר סביר לסופרים ; לא שבוי בהצעת החוק	מונה מכוח החלטת ממשלה ; חברות בקואליציה ; כבול להכרעת הממשלה והקואליציה
בנימין בן אליעזר, שר התעשייה המסחר והתעסוקה	לשמר את מעמדו בממשלה ובעבודה ; חשיפה תקשורתית ; לקדם את התעשייה המסורתית	בעד השקעה ופיתוח התעשייה המסורתית	תקציב משרד התמ"ס ; חבר קואליציה ; חשיפה תקשורתית
בנימין נתניהו, ראש הממשלה	מעוניין לשמור על אחידות הקואליציה ; חשיפה תקשורתית חיובית		תקציב המדינה ; חשיפה תקשורתית ; בעל השפעה מכרעת
יובל שטייניץ, שר האוצר	לשמר את מעמדו בממשלה ובליכוד ; לשנות את תפיסתו התקשורתית ; להגשים מדיניות כלכלית אחראית		תקציב המדינה ; חשיפה תקשורתית ; הבירוקרטים במשרד האוצר ; כבול להכרעת הממשלה והקואליציה
אמנון בן שמואל, מנכ"ל התאחדות המו"לים	לקדם את עניינם הכלכלי של ההוצאות לאור בישראל ; לשמר את תפקידו	תומך בסבסוד ספרים	כוח שוק מוגבל במידה ויצליח לאחד את ההוצאות לאור תחתיו
משה מיטלמן, מנכ"ל אגודת הסופרים העבריים	לקדם את עניינם הכלכלי והציבורי של הסופרים	בעד תמיכה בסופרים	משאבים פוליטיים וכלכליים מוגבלים ; נגישות תקשורתית
גד קינר, יו"ד איגוד הסופרים הכללי			
אביהו מדינה, יו"ר אקו"ם	לקדם את עניינם הכלכלי של הסופרים		משאבים פוליטיים וכלכליים מוגבלים ; נגישות תקשורתית
מנכ"ל תמיר ספרים	לקדם את הרשת ; לשמר את תפקידו		מוגבלת

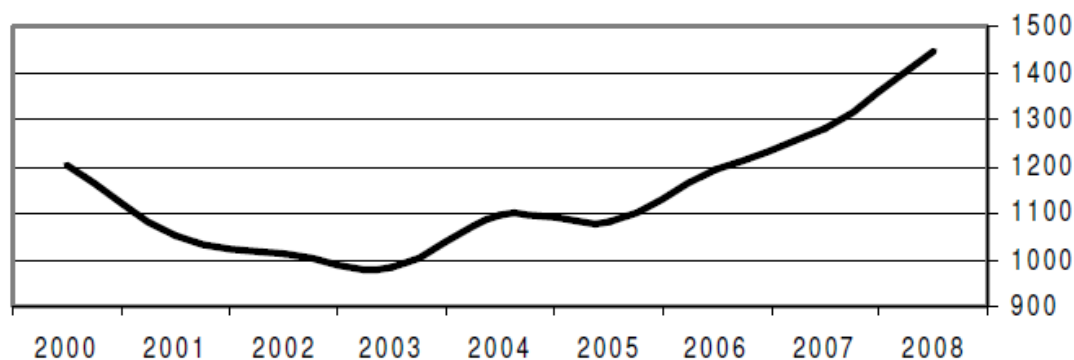
נספח ד' - נתונים אודות שוק הספרים

מספר הספרים החדשים שיצאו בשנים 2003-2009 :

שנה	ספרים חדשים	ספרים שיצאו לאור על ידי הוצאה לאור מסחרית	ספרים שיצאו לאור במקור בעברית	
		% מתוך כלל הספרים	% מתוך כלל הספרים	
2003		3413		
2004	6436	3539.8	55%	
2005	6840	3625.2	53%	6019.2 88%
2006	6866	3501.66	51%	6110.74 89%
2007	5850	3276	56%	4972.5 85%
2008	6384	3638.88	57%	5298.72 83%
2009	6326	3289.52	52%	5503.62 87%

מקור: הספרייה הלאומית

מספר הכותרים שהוציאו לאור 20 המו"לים הגדולים בשנים 2000-2008

מקור: הספרייה הלאומית, מתוך: רונית קן, מצגת "על ספרות ותחרות - מגמות בענף הספרים בישראל", כנס רשות ההגבלים העסקיים 23.12.09